

rustu.bozkurt@dunya.com

RÜŞTÜ BOZKURT

Her zamankinden daha çok “tarih bilinci” gerekiyor

Kendimizi anlama ve kendimizle başa çıkma zaaflarımız, dünya genelindeki eğilimlerin yarattığı fırsat ve tehditleri erken uyarıyla algılamamızı engelliyor. Ülkemizi yönetenlerin **zamanında öngöremediği ve önlem alamadığı en büyük kaybı**, Sanayi Devrimi’ni kaçırmamız olmuştur.

Biz insanlar, dışımızda olup biten olay ve olguları daha kolay açıklayabiliyoruz. Biraz emek ve zaman ayırdığımız zaman, bilim ve teknolojinin birikimlerinden yararlanarak, olup bitenleri açıklayabiliyoruz. Bizim dışımızda olanları anlamak işin yarısı. Öteki yarısına baktığımızda, daha zorlu bir alanla karşı karşıyayız: **Kendimizi anlamak ve kendimizle başa çıkabilmek.**

Kendimizi anlama ve kendimizle başa çıkma zaaflarımız, dünya genelindeki eğilimlerin yarattığı fırsat ve tehditleri erken uyarıyla algılamamızı engelliyor. Ülkemizi yönetenlerin zamanında öngöremediği ve önlem alamadığı en büyük kaybı, Sanayi Devrimi’ni kaçırmamız olmuştur. Daron Acemoğlu’nun saptamasına göre, **“Türkiye Sanayi Devrimi’ni kaçırmış tipik ülkelerden biridir.”**

Sanayi Devrimi üç önemli evresini geride bıraktı: Birinci evre, düşük basınçlı buhar makinesinden başlayarak, içten patlarlı motorların, elektrik motorlarının ve jet motorlarının üretimde kullanılma aşamasıydı. İkinci aşama, **“kayan bant sistemi”**yle üretimde verimliliklerin artırılması, az kişinin yararlandığı, karmaşık ve maliyeti yüksek ürünlerin kitlelere ulaşacak biçimde yalın ve ucuz ürünlere dönüştürülmesi olan **“güçlendiren yeniliklerin”** yaygınlık, yoğunluk ve derinlik kazanması. Bu aşamanın tipik örneği, **“Ford’un T Tipi otomobili”** piyasaya sürmesiydi. Üçüncü aşama, 1969 sonrasında elektronik kontrol sistemlerinin üretimde veri ve bilgiyi kontrol etmesi oldu.

Bu aşamada **“sürdüren yenilikler”** öne çıktı. Bugünün ürünlerini dünkünün yerine koyabildiğiniz bir gelişmeye tanıklık ettik. Şimdi **“verimlilik yeniliklerinde”** sıçrama yapacağı iyice belirginleşmiş olan **makinelere birbiriyle iletişim kurabildiği aşamaya** geldik. İlk üç aşamayı yakalayamamış olmamızın nedenleri üzerinde bir ortak görüşe ula-

şarak, kitle aklında sapmaları azaltmanın zamanıdır.

İşletme ve Finans Dergisi’nde Temmuz 1999’da **Ali Bilge**’yle yaptığı söyleşide **Bülent Gültekin**, ülkemizi **“Realize edilmemiş potansiyeli olan bir ülke”** olarak tanımlıyor. Çağımızda çok önemli değişimler yaratacağı iyice belli olan **“M2M”** ya da **“Endüstri 4.0”** gelişmeleri için potansiyellerimizi iyi değerlendirmemiz gerekiyor. **Gültekin**’in geçmişte fırsatları kaçırmamızın ardındaki temel neden olarak gösterdiği, **“Ülkeyi son derece keyfi yönetebilme koşulları”** geçerliliğini koruyorsa korkarım ki, karşımıza çıkan bin yılın fırsatını da kaçırabiliriz. Her zaman yinedeğim gibi, bizim iyiliğimizi istemeyenlerin **“Türkler fırsat kaçırma fırsatını asla kaçırmaz!”** yargısını da haklı çıkarmış oluruz.

HUKUK DÜZENİ VE KURUMLAR

Biri toplumun potansiyellerini iyi değerlendirmesi ve gelişme düzeyini yükseltmesinin gerekli şartlarından biri de **hukuk düzeni ve işleyen kurumların** varlığıdır. **Bülent Gültekin**’in **“Hukuk düzeni ve kurumlar olmadığı gibi, kurumların olmadığı bir yerde adeta bir orman kanunuyla yönetilen bir ekonomi ortaya çıkıyor”** saptamasına da katılıyorsak, ülkemizin geleceği adına ciddi düşünmek, harekete geçmek gerekmez mi? Eğer, ileri sürüldüğü gibi, **“yönetimde keyfiliğe hakimse, şeffaflık yoksa krizlerle düğümlenen gelişme çizgisine oturma ihtimali daha yüksekse, ülke zenginleşse bile çok da mutlu ve çağdaş bir ülke olmuyor”** saptamasının işaret ettiği tuzağa düşmez miyiz? Böylesi bir gelişmeye, **“Parçalı ve palyatif önlemler alınarak”** yanıt verilirse potansiyellerin israfı kaçınılmaz olmaz mı? O zaman, **Gültekin**’in, **“Türk halkı ne talep edeceğine bilmiyor”** sözü haklılık kazanmaz mı?

Hukuk sisteminin ve işleyen kurumların varlığı

rasyonel toplum yaratır. Bülent Gültekin'in altını çizdiği gibi, **"Rasyonel ve gelişmiş ülkelerde çoğu kez sorunlar çıkmadan önlem alınabiliyor. Galiba, gelişmiş ülkelerle, gelişmekte olan ülkeler arasında en büyük fark, gelişen ülkelerde bu öngörünün olmaması, sorunlar çıkmadan çözümlerin üretilmemesidir."**

DAYATMACI DEĞİL KAPSAYICI

Murat Belge, Radikal'de beş yıl önceki bir yazısında, **"Öteden beri kapalı, izole bir toplum olduğumuz için bir yandan kendi 'yoğurt yeme' tarzımızı en doğru, hatta tek yol olarak görüyoruz, öte yanda 'bizim gibi yoğurt yemeyenleri' fena halde yadırgıyoruz"** saptamasını yapıyor. Böylesi bir tutum kapsayıcı değil ayırıcıdır; uzlaşmacı değil çatıştıracıdır. Belki de sığ düşüncelere sahip olanların kitlelere kolay ulaşılması ve desteğinin sağlanmasının kolay yolu olduğu için Şark kurnazlarının yolu da budur: Derinliği olmayan çatışmacı anlayışı körüklemektir.

Demet Cengiz Bilgin'in ülkemizdeki CEO'larla ilgili bir değerlendirmesindeki, **"Ekiplerinde karşı fikirleri üretenleri barındırmadılar. 'Evet efendimciler' de onları dış dünyadan izole etti. Dikkatlerini işlerin nasıl döndüğü, pazardaki değişmeler yerine, günlük hisse fiyatlarına, kurumların imajlarına çok fazla odakladılar. Kendilerini kurumlarından büyük gördüler. Krizlerin ayak seslerini duydukları halde, bunlara yoldaki hız kesme kariyerleriymiş gibi baktılar"** saptamasını da özenle dikkate almalıyız. Dayatmacı anlayışın sadece siyasette iktidar ve muhalefet diline ve tutumuna yansıyan bir durum olmadığı iş yaşamında CEO bakışına da yansıdığı anlaşılıyor.

İnsanları tek tip düşünmeye yönelmenin araçlarından biri de, inançlarla, gelenek ve görenekle, efsanelerle belli şeylere inandırmaaktır. Alışkanlıkla yönetme, yönetim gücüne sahip olanların başvurduğu kolaycı yoldur. İnovasyon dediğimiz yenilikçilik de **"farklı bir yol, yöntem ve yaklaşımla"** düşünbilmektir. **Anibal**'ın dediği gibi, **"Ya bir yol bulmak ya da bir yol açmaktır!"** Efsaneleri, tabuları, mutlak doğruları, tek yolcu tutumları, tek tip düşünce rahatlıklarını terk edebilmektir.

TARİH BİLİNCİNİ YARATMALIYIZ

Çok genel anlatımıyla tarih bilinci, geçmişte yaşananlardan ders çıkararak daha sağlıklı gelecek yaratmaktır. **Atilla Karaosmanoğlu**, Mart 2003 **Globus**'da, **"Tarihten ders çıkarmak, o derslere dikkat edilerek daha önce yapılan yanlışları tekrar etmemek için de kullanılır. Tarih, 'geçmişe saplanarak' sizi esaret altına da alabilir. Türkiye özeline baktığımızda, ya bozgun psikolojisiyle hareket ediyoruz ya da olmadığımız kadar kendimizi güçlü görüyoruz"** diyordu. Bu saptama

insanlığın temel sabitlerinden biri olan **"aşırı ve noksan değerlendirme ilkesini"** içselleştiremediğimiz de kanıt

Tarih bilincine dayalı sonuçlar çıkarmalıyız: Dışa ve dünyaya açık durmadığımız zaman, dünya genelindeki eğilimlerin yarattığı fırsatları kaçırdığımızın tek örneği **Sanayi Devrimi**'ni iskalamış olmamız değil. Daha birçok ekonomik ve sosyal gelişmede, olmamız gereken yerde değilsek, bunun sebebi, tam zamanda proje-odaklı, gündemli, korkuların gölgesiyle karartılmamış tartışmaları yeterince yapmamış olmaktır.

Şimdi bilim ve teknolojik gelişmenin yarattığı üretim, ulaşım ve iletişim teknolojilerinin iç bütünlüğünün gerektirdiği **hukuk düzeni** ve **kurumsal yapı, işlev ve kültür** yeniden tasarlanıyor. Bu aşamada **Mevlana**'nın dediği gibi, önümüzde iki yol var: Birincisi, **inanç ve geleneklerimizin bize aktardığı kolaycı yolu** seçmek... İkincisi de, **kendi içimize bir yolculuk yaparak, kendi olanak ve kısıtlarımızı net olarak bilmek.**

Elbetki düşüncelerin eksiklerini ve yanlışlarını söylemek, tartışma alanını genişletmek, sağlıklı gerekçeler üretmek olması gereken bir davranış biçimi. Bizim de istediğimiz tam böylesi bir gelişme: Burada yazılanları kimse onaylamamalı ama ne anlatmak istediğini alıcı bir ruhla, katılımcı ve paylaşımcı anlayışla, kapsayıcı bir tutumla irdelemeli.

Hepimiz **"İşaret parmağımızla başkalarını suçlarken, üç parmağımızın kendimize dönük olduğunu, sen ne yaptın, sen ne yaptın, sen ne yaptın?"** diye işaret ettiğini gözden ırak tutmamalıyız. **Herkesin güvenceği bir hukuk düzenini kurmadan, kitlelerin zihninde meşrulaştırılmış bir kalkınma stratejisine dayalı söylem dili yaratmadan, dayatmacı değil kapsayıcı yolu seçmeden, tarih bilincimizi yükseltmeden kaynaklarımızı etkin değerlendiren kalkınmayı gerçekleştirebilir miyiz? Gelin bu konuyu enine boyuna tartışalım.**

Herkesin güvenceği bir hukuk düzenini kurmadan, kitlelerin zihninde meşrulaştırılmış bir kalkınma stratejisine dayalı söylem dili yaratmadan, dayatmacı değil kapsayıcı yolu seçmeden, tarih bilincimizi yükseltmeden kaynaklarımızı etkin değerlendiren kalkınmayı gerçekleştirebilir miyiz?